

SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINAMI 5

LS
2019

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE ÚSTAVNÍ PÉČE / INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVA

LEGISLATIVA:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy
ve školských zařízeních

DŮVODY, PROČ DĚTI NEMOHOU VYRŮSTAT V (BIOLOGICKÉ) RODINĚ

- Rodiče se nemohou starat
- Rodiče se nechtějí starat
- Rodiče se neumí o dítě starat
- Dítě nechce žít ve své rodině

FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

A ÚSTAVNÍ

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

- Svěření do péče jiné fyzické osoby
- Pěstounská péče
- Pěstounská péče na přechodnou dobu
- Poručenství (s osobní péčí)
- Osvojení (adopce)

INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVA

- Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (SPOD)
- Dětský domov pro děti do 3 let / dětské centrum
- Dětský domov
- Dětský domov se školou
- Diagnostický ústav
- Výchovní ústav
- Zařízení pro děti se zdravotním postižením

SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ OSOBY (OBČANSKÝ ZÁKONÍK)

- Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí.
- Podmínkou je, aby daná osoba poskytovala záruku zdárné výchovy dítěte.
- Většinou příbuzný, ale případně i jiná blízká osoba.
- Svěření do péče jiné osoby než rodiče je možné pouze v případě, že rodičům je možné uložit vyživovací povinnost k dítěti.
- K této formě péče o děti nejsou vázány žádné speciální sociální dávky (kromě standardních dávek SSP, HN apod., vznikne-li vzhledem k situaci nárok).

PĚSTOUNSKÁ PÉČE

(OBČANSKÝ ZÁKONÍK ZÁKON O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTI)

- Forma NRP, kdy jednotlivec nebo manželé převezmou dočasně do své výchovy dítě.
- Vzniká a končí rozhodnutím soudu.
- V rámci pěstounské péče nevzniká příbuzenský vztah.
- Zaniká zletilostí dítěte, příp. může být prodloužena, pokud se dítě soustavně připravuje na budoucí povolání studiem.
- Pěstoun zastupuje dítě pouze v běžných věcech, v důležitých rozhoduje zákonný zástupce dítěte (rodičovská práva mohou být částečně nebo plně zachována). Zde je možné požádat soud o přezkoumání rozhodnutí rodiče, jestliže se pěstoun důvodně domnívá, že rozhodnutí není v nejlepším zájmu dítěte.
- Formy pěstounské péče: příbuzenská x cizí osoby / *Specifikum - pěstounská péče na přechodnou dobu (viz dále)*
- Po dobu výkonu pěstounské péče náleží pěstounovi dávky pěstounské péče, upravené v zákoně o SPOD, vyplácí je příslušné úřady práce

PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU (ZÁKON O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ)

- Úprava pěstounské péče na přechodnou dobu - od 1. 1. 2013
- Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu **osobám zařazeným v evidenci vedené krajským úřadem** na dobu:
 - *po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat (z důvodů zdravotních, výkonu trestu odnětí svobody a dalších);*
 - *po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením;*
 - *do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 821 občanského zákoníku).*
- Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok.
- Soud může nařídit svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu předběžným opatřením.
- *Pěstounská péče na přechodnou dobu je rovněž ošetřena dávkami pěstounské péče (jsou však rozdíly u některých dávek, které se vyplácejí v rámci „klasické“ pěstounské péče).*

PORUČE

(OBČANSKÝ ZÁKONÍK)

- Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že:
 - *rodiče dítěte zemřeli;*
 - *byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti;*
 - *byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti;*
 - *nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a tedy nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti).*
- **Poručník** vystupuje v roli zákonného zástupce dítěte.
- Povinností poručníka je dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Ustanovený poručník může, ale nemusí o dítě osobně pečovat.
- Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má nárok na dávky pěstounské péče.
- Pokud je dítě nejprve umístěno v pěstounské péči, v jejímž průběhu dojde ke změně podmínek, například rodiče jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, mohou být stávající pěstouni ustanoveni poručníky.

Mezi poručníkem a dítětem ze zákona **nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem.** Poručníkovi nevzniká k dítěti vyživovací povinnost.

OSVOJENÍ / (OBČANSKÝ ZÁKONÍK) ADOPCE

- **Osvojením dítěte vzniká mezi osvojitelem a osvojovanými dětmi stejný vztah jako je mezi rodiči a jejich biologickými dětmi. Osvojitelé nabývají plnou rodičovskou zodpovědnost, k dítěti mají po osvojení stejná práva a povinnosti jako by byli biologickými rodiči.** Osvojením vzniká i příbuzenský vztah k ostatním členům rodiny. Dítě získává příjmení nových rodičů. Osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu dítěte.
- O osvojení rozhoduje soud.
- Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě po dobu nejméně šesti měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklady. Tato podmínka je splněna, jestliže po tuto dobu o dítě na vlastní náklady pečoval pěstoun, poručník nebo jiná fyzická osoba, která se rozhodla dítě osvojit. V případě, kdy je třeba souhlasu rodičů k osvojení dítěte, se podmínka trvání šesti měsíců osobní péče před osvojením počítá vždy až po uplynutí tří měsíců ode dne udělení souhlasu k osvojení.

ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC

- Jsou zřizovány zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Poskytuje pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy.
- Ochrana a pomoc spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotních služeb a v psychologické péči.
- Dítě může být do ZDVOP umístěno:
 - *rozhodnutím soudu*
 - *žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností*
 - *žádosti zákonného zástupce dítěte (na základě dohody)*
 - *požádá-li o to dítě.*

ÚSTAVNÍ PÉČE / INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVA

System ústavní péče je poměrně složitý, hovoříme o tzv. rezortismu, protože péče o děti, které nemohou z rozličných důvodů vyrůstat ve své původní rodině, je spravován několika rezorty.

Při umísťování dětí bez rodinného zázemí do jednotlivých typů zařízení platí následující:

- děti mladší 3 let bez rozdílu zdravotního stavu jsou umístěny do zařízení rezortu zdravotnictví,*
- děti starší 3 let se zdravotním postižením do zařízení působnosti rezortu práce a sociálních věcí.*
- děti starší 3 let pak do zařízení rezortu školství.*

ÚSTAVNÍ PÉČE / INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVA

- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.
- Soud dává přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby než ústavní.
- Jestliže rodiče nemohou zabezpečit péči o dítě na přechodnou dobu, svěří soud dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na dobu nejdéle šest měsíců.
- Současná legislativa uvádí, že nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově. (Ústavní výchova je nařizována na dobu nejdéle tří let, přičemž její trvání lze prodloužit opakovaně, nejdéle na dobu tří let.
- Po dosažení zletilosti dítěte, může být soudem ústavní výchova prodloužena o jeden rok. Soud je povinen nejméně jednou za šest měsíců prozkoumat důvody nařízení ústavní výchovy.

DĚTSKÉ DOMOVY PRO DĚTI DO 3 LET

- Zdravotnické zařízení (také kojenecký ústav, dětské centrum)
- Poskytuje pobytovou službu pro děti od narození do 3 let věku, u nichž je vývoj ohrožen nebo narušen z důvodů zdravotních nebo sociálních a jimž nelze zajistit řádnou péči v rodinném prostředí.
- Dále také možnost ubytování žen v průběhu těhotenství, je-li z důvodů nepříznivé životní situace ohroženo jejich zdraví.
- Edukační pobyty pro matky s dětmi a zácvik matek v péči o dítě se zdravotním postižením, chronicky nemocné dítě, zdravé dítě vyžadující zvláštní přístup, dítě se specifickými potřebami apod.
- Např. Dětské centrum při Thomayerově nemocnici atd.

DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV

- **Diagnostický ústav přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou; děti s uloženou ochrannou výchovou také na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů.**
- Pobyť v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů.
- Diagnostické ústavy nebo výchovné skupiny diagnostických ústavů jsou členěny podle pohlaví nebo podle věku dítěte.
- Děti v diagnostickém ústavu žijí ve výchovných skupinách o počtu 4-8 dětí.

DĚTSKÝ DOMOV

- Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.
- Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.
- Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let (výjimečně 19 let, příp. do 26 let, připravují-li se soustavně na budoucí povolání dalším studiem). Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.
- Základní organizační jednotkou jsou rodinné skupiny o 6-8 dětech.
- Jeden dětský domov je tvořen 2-6 rodinnými skupinami.

DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU

- Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti **s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování, pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo mají nařízenou ochrannou výchovu.** Tyto děti se převážně vzdělávají ve škole, která je součástí zařízení.
- Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou.
- Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu.
- Základní organizační jednotkou jsou rodinné skupiny o 5-8 dětech.
- Jeden dětský domov se školou je tvořen 2-6 rodinnými skupinami.

VÝCHOVNÝ ÚSTAV

- **Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova.** Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti

a) s nařízenou ústavní výchovou,

b) s uloženou ochrannou výchovou,

c) které jsou nezletilými matkami, a pro jejich děti, nebo

d) které vyžadují výchovně léčebnou péči, popřípadě se ve výchovném ústavu pro tyto děti zřizují oddělené výchovné skupiny.

- Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let.
- Základní organizační jednotkou jsou výchovné skupiny 5-8 dětí.
- VÚ je tvořen 2-6 výchovnými skupinami.

STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE

- Střediska výchovné péče (dále jen střediska) jsou od r. 1991 součástí sítě školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. **Jejich cílem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat, nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí.**
- Pro děti ve věku od 3 let do ukončení přípravy na povolání, nejdéle do 26 let věku.
- Zřizována MŠMT.
- Ambulantní, pobytová forma.
- Možnost dobrovolných pobytů, které hradí rodiče.

ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

- Zřizovány podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- Stacionáře

SILNÉ A SLABÉ STRÁNKY ÚSTAVNÍ PÉČE

Silné stránky:

- Dobré materiální zabezpečení.
následky

- Dětským ústavním zařízením předchází podstaty
„Světém ústavních zařízení předchází podstaty
deprivace vlivem dlouhodobé ústavní
ulice“.

Slabé stránky:

- Většina dětí trpí více či méně vážnými
výchovy, které vyplývají ze samotné
psychické
- Ústavní výchovy bývá často
dlouhodobým řešením.
- Místy horší dostupnost odborných služeb
- Nedostatek mužů mezi výchovnými
pracovníky
- Geografická poloha + špatná
á dopravní
obslužnost
- Roztříštěno
st

ZDRO

JE:

JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí